

ZAPOWIEDZI

Enigma na Targach Książki

Już za 28 dni w jednym miejscu pojawi się nadprzeciętna ilość książek, pisarzy, twórców publicystów czytelników, literatów, poetów, wydawców. 24 godziny wcześniej odbędzie się polska premiera X, Y, Z. Brzmi enigmatycznie? Za sprawą maszyny kodującej zwanej życiem, mój los splótł się wraz z tymi wydarzeniami, dokładniej z Poznańskimi Targami Książki, oraz premierą polskiego wydania książki Dermota Turinga „X, Y, Z. Prawdziwa historia złamania szyfru Enigmy”. Zaowocowało to inspirującymi rozmowami z ludźmi, którzy „odkodowali” historię szyfrów Enigmy – autorem sir Dermotem Turingiem oraz dr. Markiem Grajkiem, który jest konsultantem w zakresie zastosowań kryptologii finansowej, autorem wydanej w 2007 roku książki „Enigma. Bliżej prawdy”.

ROZMAWIA: Malwa Kaszubska

ZDJĘCIA: Archiwum prywatne bohatera

Z filmu „Gra tajemnic” można wywnioskować, że Enigmę złamali Anglicy, choć wiemy, że przełomu dokonali Polacy. Jest kilka wersji jednej historii?

Marek Grajek – Historie piszą zwycięzcy, a Polska po drugiej wojnie światowej tylko formalnie zaliczała się do grona zwycięzców, myśmy w rzeczywistości tę wojnę przegrali. Dlatego historię złamania szyfrów Enigmy napisali za nas inni – prawdziwi zwycięzcy, jeśli jakkolwiek wojna ma prawdziwych zwycięzców. Ich kronikarze mieli naturalną tendencję do eksponowania własnej roli w tym przedsięwzięciu kosztem Polaków. Za nami wieloletnia kampania o oddanie Polakom należnego miejsca w historii. Ta kampania przyniosła sukcesy – dzisiaj uznaje się pionierską rolę Polaków w zasadzie wszędzie w świecie, poza Wielką Brytanią. Tam kult Alana Turinga utrudnił przekazanie prawdziwego obrazu historii. Dlatego rzeczą szczególnie cenną jest, że kropkę nad i w prostowaniu zniekształceń historycznych stawia krewny Alana Turinga.

Dermot Turig – Pisanie zacząłem z bardzo niejasną, niewielką wiedzą na temat polskich kryptologów, którzy pracowali nad Enigmą jeszcze przed zespołem z Bletchley Park. Wiedziałem, że odnieśli jakiś sukces, ale szczegóły ich pracy były niezbyt znane w Wielkiej Brytanii. Nie były również opisane w żadnej ówczesnej angielskiej książce. Podczas gdy próbowałem dowiedzieć się, jaka była rola Polaków w łamaniu Enigmy okazało się, że to coś więcej niż opowieść o technicznych osiągnięciach Polski lat 30., aczkolwiek połączenie z Bletchley Park wystąpiło z powodu porozumienia trzech krajów. Trzecim, bardzo ważnym elementem układanki był francuski wywiad. Historia ta przerodziła się w historię kooperacji X, Y, Z, które są literami nadanymi przez Francuzów dla trzech zespołów – X = Francja, Y = Wielka Brytania i Z = Polska.

MG – W gronie ludzi zajmujących się historią złamania Enigmy, mieliśmy okazję stoczyć wiele dyskusji, w wyniku których powstało pojęcie „sztafeta Enigmy”. Kolejne nacje niosły pałeczkę złamania szyfru przez jedną zmianę, po czym przekazywały ją następnemu biegaczowi. Kiedy na

pierwszej zmianie sztafety biegli Polacy, inne narody uznały szyfr Enigmy za niemożliwy do złamania i zapewne nie przypuszczały, że za chwilę przyjdzie im przejąć pałeczkę.

Zaangażowanie, poświęcenie, geniusz – jakie cechy wyróżniają tych ludzi?

DT – Osobiste historie ludzi są ciekawsze niż historia łamania kodu Enigmy. Historie życia łamaczy kodów były tragiczne. Zostali wypłoszeni z Polski przez Niemców. Z Francji podwójnie. Niektórzy uciekali w zimie na bosaka przez góry, inni byli chwytni i osadzani w obozach więziennych. Po współpracy z aliantami powrót do Polski był dość niebezpieczny, dlatego wrócił tylko jeden. Niektórzy zostali w Wielkiej Brytanii łamiąc kod Związku Radzieckiego. Ci, którzy rozpoczęli jako matematycy, nigdy nie przypuszczali, jaką wagę ma przedsięwzięcie, w którym uczestniczą. A dramat w jakim się znaleźli, obfitował w staroświeckie szpiegowanie, ciemne charaktery i wrak statku jako pozostałość po Niemcach. Z pewnością historie łamaczy kodów są inspirujące i ekscytujące, a także symbolizują walkę prowadzoną wówczas przez Polskę.

MG – Niewątpliwie pierwiastek geniuszu tkwił w każdym z nich, jednak ich losy ułożyły się zupełnie odmiennie. Program dekryptażu Enigmy zgromadził najlepsze umysły, jakie można było znaleźć na angielskich i amerykańskich uniwersytetach. Po wojnie kontynuowali swą misję w innych obszarach badań akademickich lub działalności politycznej. Polscy kryptolodzy byli w innej sytuacji, często smutnej lub wręcz tragicznej. Zmagania z Enigmą były zapewne przygodą ich życia, jednak przyniosła jedynie symboliczną satysfakcję u schyłku ich dni.

Choć efekty ich działań docierają nawet do naszego życia...

DT: Dzięki łamaniu kodów podczas II Wojny Światowej, kryptologia stała się bardziej powszechna. Wszyscy jesteśmy świadomi, że szyfrowanie i bezpieczeństwo komunikacji są niezwykle ważne dla dzisiejszego świata. Jako społeczeństwo nadal pracujemy nad tym, co powinno być sekretem i jakie ograniczenia powinny dotyczyć władz publicznych w kwestiach szyfrowania oraz tego co ludzie chcą zachować w tajemnicy. Uczymy się, że żaden system szyfrowania nie jest do końca bezpieczny: hasła mogą być złamane, błędy ludzkie są najczęstszą przyczyną naruszeń, a metody szyfrowania, które są dziś bezpieczne – jutro mogą być nieskuteczne. Teraz debata jest w domenie publicznej.

Żyjemy w cyfrowym świecie, technologia skróciła dystans między twórcami a odbiorcami – czy w tym świecie jest jeszcze miejsce dla pisarzy i książek?

DT: Ludzie powinni pisać tylko, kiedy inni chcą ich czytać. Niektóre książki to zbiór informacji takich, jak w encyklopedii. Możesz zrobić to w inny sposób niż za pomocą papieru i druku, ale ludzie wolą mieć książkę w twardej oprawie i robić notatki. Uważają, że to lepsze doświadczenie, niż używanie ekranu. Inne książki opowiadają historie i nie wyobrażam sobie, by nie czerpać przyjemności z opowieści tylko dlatego, że jest nowoczesna technologia. Kinematografia została wynaleziona 100 lat temu, a i tak nadal czytamy książki. Targi książki odbywają się na całym świecie, a historie docierają do wszystkich w różnym wieku. Mam nadzieję, że ludzie będą zadowoleni czytając historię X, Y i Z tak bardzo, jak ja pisząc ją.

Poznańskie Targi Książki odbędą się 1–3.03.2019 na Międzynarodowych Targach Poznańskich, wstęp bezpłatny.